

PERHEEN KIINTYMYSSUHTEISTA ODOTUS- JA VAUVA-AIKANA

Suomen lääkäreiden Balint-yhdistyksen
Syysseminaari 9.12.2020 Zoom-etäyhteydellä

Reima Santala

yleislääketieteen ja lastenpsykiatrian erikoislääkäri,
erityistason perheterapeutti (SMS), psykoterapeutti (TEO),
Theraplay-terapeutti, Tarinasävellyttävä, Balint-työnohjaaja
lastenneuvola- ja kouluterveydenhuoltotyön,
kansainvälisen terveydenhuollon ja
kuntoutuksen erityispätevyudet (SLL)

Elämäntapa ja työkokemus

- ikää 66 vuotta
- avioliitossa 42 vuotta
- neljän lapsen isä
- neljä lastenlasta
- viides toiveissa helmikuussa

- TYÖKOKEMUS
- 7 vuotta terveyskeskuslääkärinä
- 4 vuotta sairaalalääkärinä eri erikoisaloilla
- 3 vuotta Etiopiassa perusterveydenhuollon kehittämistyössä
- vuosi opetustyössä
- vuosi kuntoutuslääkärinä

- vuosi aikuis- ja nuorisopsykiatria
- 4 vuotta lastenpsykiatria erikoistumista
- 4 vuotta lastenpsykiatrista perhekuntoutusta
- 2 vuotta vauvaperhetyötä Helsingin perheneuvolassa
- 3 vuotta neuvolan ja lasten erityispalvelujen kehittämistä Espoossa
- 5 vuotta Eksoten neuvolan ylilääkärinä Etelä-Karjalassa
- eläkkeellä 1.9.2017 alkaen
- asiantuntijalääkärinä LAPE-hankkeessa 1.3.-31.12.2018
- Balint-työnohjausta ja opetusluentoja

LASTENPSYKIATRIAN VIITEKEHYS

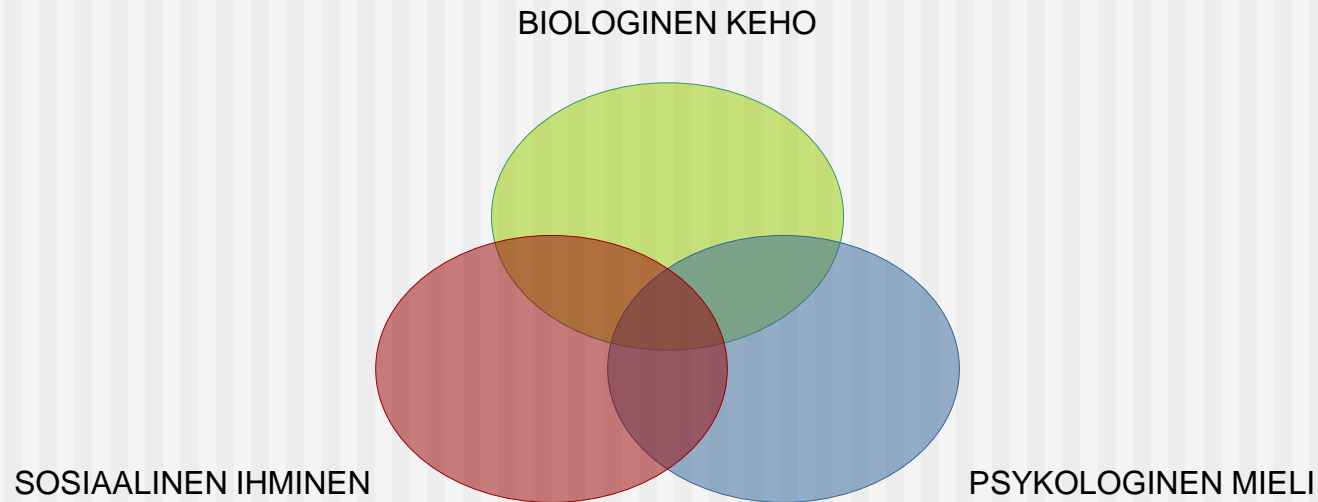
- Ihmiselämän kehitysvaiheille ovat ominaisia tietyt **biologiset** ja **psykkiset** ilmiöt sekä **sosiaaliset** tapahtumat, jotka yleensä toistuvat varsin säännönmukaisesti, vaikka vaihtelevatkin yksityiskohdittain.

HYVINVOINTINEUVOLA

- Laaja terveystiedämys (WHO)
- Bio-Psyko-Sosiaalinen terveys ja hyvinvointi
  - BIOLOGINEN - SOMAATTINEN TERVEYS
    - Kasvun ja kehityksen seuranta, kansansairauksien ehkäisy, rokotukset, sairauksien seulonta ja varhainen toteaminen
  - PSYKOLOGINEN – MIELENTERVEYS
    - Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, psyykkisen kasvun ja kehityksen seuranta ja tarvittavan tuen järjestäminen
  - SOSIAALINEN – HYVINVOINTI
    - Tavoitteena arjen suotuisa sujuminen kotona ja päivähoitossa
    - Tarvittavan tuen järjestäminen

KOKONAINEN IHMINEN

PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS

Mikä on perhe?

- vaikeasti määriteltävä sosiologinen käsite
- ”ihmiset, jotka käyttävät yhteistä jääkaappia”

Perheitä on monenlaisia ja perhetilanteet vaihtelevat.

- mikä sopii hyvin yhdelle perheelle, ei sovikaan kaikille

Monimuotoiset perheet -verkosto

- kymmenen eri järjestön muodostama

<https://monimuotoisetperheet.fi/>

- tavoitteena yhteiskunta, jossa perheet ovat yhdenvertaisia ja jokainen perhe voi olla itsestään ylpeä
- tavoitteena on lisätä yhteiskunnallista ymmärrystä perheiden monimuotoisuudesta

NEUVOLASSA KÄYVÄT PERHEET

- lastenneuvolapalvelujen kattavuus 99,6% (THL, Avohilmo)

ÄITIYSNEUVOLASSA

- lasta odottavat perheet

- ensikontakti puhelimitse, 9-10 käyntiä, joista kaksi synnytyksen jälkeen
- lääkäri mukana 2 kertaa ja tarvittaessa jälkitarkastuksessa

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/aitiysneuvola/maaraaikaisten-terveystarkastusten-ajankohdat-ja-keskeiset-sisallot

- erityisen merkittävä elämänvaihe ensimmäistä lasta odottaville

LASTENNEUVOLASSA

- lapsiperheet

- vauva-vaiheessa eli ensimmäisen elinvuoden ajan kontakti neuvolaan on edelleen hyvin tiivis (9-10 käyntiä, joista lääkäri mukana kolmella käynnillä)

https://thl.fi/documents/605877/747474/aitiys_ja_lastenneuvola_kuva1.pdf

- 1-6 -vuotiaat eli kunnes lapsi aloittaa koulun

https://thl.fi/documents/605877/747474/aitiys_ja_lastenneuvola_kuva2.pdf

NEUVOLAPERHEIDEN ERILAISET TARPEET

- **Koko väestölle suunnatut eli universaalit palvelut**
- Neuvontaa haluavat
  - neuvolan perustyötä
- Keskusteluin autettavat
  - neuvolan mahdollisuudet riittävät

- **Tarpeen mukaiset eli kohdentuvat palvelut**
- Hoitoa tarvitsevat
  - neuvola ohjaa eteenpäin
    - synnytyksen jälkeinen masennus
- Verkostolla tuettavat
  - laaja-alaisen tuen tarve
    - moniammatillista yhteistyötä
    - neuvola tekee usein aloitteen

VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

- Varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä ei voi korostaa liikaa!
- Hyvällä vuorovaikutuksella riittävän varhain on huomattava vaikutus lapsen terveyteen, kehitykseen ja koko elämään.
- 1000 ensimmäistä päivää hedelmöityksestä lähtien ovat ratkaisevan tärkeitä.
- Meillä jokaisella on omakohtaista kokemusta varhaisesta vuorovaikutuksesta.
- Meillä jokaisella on mahdollisuus tukea varhaista vuorovaikutusta oman työtehtävämme puitteissa.

KIINTYMYSSUHDETEORIA

- Psykoanalyytikko John Bowlby 1969
- Kiintymyssuhde
  - kiinnittyminen hoivaavaan ihmiseen
  - vertautuu eläimillä leimautumiseen
    - poikanen kiinnittyy emoonsa
  - (etologia on tiede, joka tutkii eläinten leimautumiskäyttäytymistä)

KIINTYMYSSUHDE

- Erityinen kiinnittyminen kehittyy vauvan ja häntä hoivaavan aikuisen välille
- Alku tälle prosessille on syntymässä, kun äiti ja vauva näkevät oikeasti toisensa
- (Nykytiedon valossa paljon tapahtuu jo odotusaikana)
- Kiintymyssuhteen kehittyminen jatkuu koko ensimmäisen elinvuoden ajan
- (Vielä sen jälkeenkin voi tapahtua kehitystä)

TURVALLINEN KIINTYMYSSUHDE

- Äiti vastaa vauvan tarpeisiin sensitiivisesti
- Äidin ja vauvan tunnetilat virittyvät samalle aaltopituudelle
- Riittävän hyvä on riittävän hyvää
  - (Itseasiassa täydellinen ei olekaan parasta!)

TURVATON JA VÄLTTELEVÄ

- Vauvan hoito ei ole riittävän sensitiivistä
- Äiti ja vauva ovat emotionaalisesti etäällä toisistaan
- Vauva ei enää ilmaise tunteitaan selkeästi
- Vauva ei ole enää innostunut rakentamaan suhdetta äitiin (tai muihinkaan ihmisiin)
- Vauva on enemmän kiinnostunut esineistä kuin ihmisistä

TURVATON JA RISTIRIITAINEN

- Vauvan hoito on epäsäännöllistä ja vaikeasti ennustettavaa
- Hoidosta puuttuu johdonmukaisuutta
- Erilaisten tapahtumien toistuminen on liian niukkaa tai puuttuu
- Vauva ilmaisee tunteitaan negatiivisilla tavoilla
- Vauva ei ole enää halukas oppimaan

TURVALLISEN KIINTYMYKSEN VAHVISTAMINEN

- Yleensä yksilöt toistavat omaksumaansa kiintymyskäyttäytymistään erilaisissa elämän stressitilanteissa
- On kuitenkin mahdollista rakentaa uudelleen kiintymystyyliään toistuvien positiivisten suhdekokemusten kautta
- THERAPLAY on yksi menetelmä rakentaa ja vahvistaa turvallista kiintymyssuhdetta tarjoamalla mahdollisuuden korjaaviin kokemuksiin
- <https://youtu.be/t5IoEDHY-Y4>

LUOTTAMUS KEHITYKSEN PERUSTANA

- Kiintymyssuhdeteorian mukaan vauva muodostaa kiintymystyyliä ensimmäisen ikävuoden aikana lähimpään saatavilla olevaan aikuiseen
- lähimpien hoitajien tapa vastata lapsen tunteisiin ja tarpeisiin luo kiintymistyylin
- Kiintymistyyli voi olla erilainen suhteessa äitiin ja isään tai muuhun hoitajaan

• KIINTYMYSTYYLIT

- Turvallinen
- Turvaton
  - takertuja
  - itseriittonen
  - pelokas
- Lähde: Männikkö, Kaisa (2001). Adult attachment styles

INTEGROITUMATON KIINTYMYSSUHDE

- Patologinen kiintymyssuhde = Psykopatia
- Jari Sinkkonen: Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovellukseen
- Duodecim 2004;120:1866–73
- <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>
- Jari Sinkkonen: Kiintymyssuhteet elämänkaaressa
- (ISBN 978-951-656-744-3)

• LAAJAT TERVEYSTARKASTUKSET

- Määräaikaiset terveystarkastukset ovat lakisääteisiä
  - Neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä lasten ja nuorten ehkäisevää suun terveydenhuoltoa koskeva asetus annettiin vuonna 2009
  - Neuvolassa määrätyn ikäisille lapsille pitää järjestää terveystarkastuksia, joista osa on suoritettava laajoina
  - Määräaikaistarkastusten lisäksi on järjestettävä tarpeen mukaisia tarkastuksia, aina kun siihen on tarvetta
  - Asetus 338/2011 täydentää aikaisempaa 380/2009

• LAAJAT TERVEYSTARKASTUKSET

- Äitiysneuvolassa yksi tarkastus on toteutettavana laajana (asetus 338/2011)
- Lastenneuvolassa 4kk, 1½v ja 4v tarkastukset
  - Lapsi ja molemmat vanhemmat osallistuvat (tai ainakin toinen heistä)
  - Käsitellään lapsen, vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia
  - Terveystarkastaja tekee yhteistyössä lääkärin kanssa
  - Sisältyy päivähoidon henkilökunnan arvio huoltajan kirjallisella suostumuksella
  - Toteutetaan hyvässä vuorovaikutuksessa ja toimivassa yhteistyösuhteessa perheen kanssa

• LAAJAN TERVEYSTARKASTUKSEN AIHEPIIRIT

- Vanhempien hyvinvointi
- Perheen sisäinen vuorovaikutus
- Elinolot ja tukiverkosto
- Lapsen hyvinvointi
- Sisarusten keskinäiset suhteet ja vointi

- (Kiintymyssuhdeasiat ovat psykososiaalisen ulottuvuuden keskeistä sisältöä!)

• LAAJA TERVEYSTARKASTUS

- Arvioinnin lähtökohtana
  - Vanhempien ja ikätasoisesti lasten näkemykset perheen
    - Terveystä ja hyvinvoinnista
    - Terveystottumuksista
    - Elämäntilanteeseen liittyvistä voimavaroista
    - Huolen aiheista
    - Tuen tarpeista
  - Laaja terveystarkastus (WHO)
    - Kokonaisvaltainen bio-psyko-sosiaalinen näkemys

THL 2012, opas 22: Laaja terveystarkastus – Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon

ODOTTAVAN PERHEEN LAAJA TERVEYSTARKASTUS

- Tavoitteet
  - Odotuksen suotuisan etenemisen varmistaminen
  - Vanhemmuuden kasvun tukeminen
  - Koko odottavan perheen hyvinvointi
- Toteutuksessa huomioitavaa
  - Odottajien esille tuomat ajankohtaiset asiat
  - Raskaudentilan seuranta: paino, turvotus, virtsa, RR, Hb
  - Äidin mielikuvat ja odotukset kohtuvauvasta
  - Tulevan isän huomioiminen, isyyteen kasvun tukeminen

VAUVAN (4kk) LAAJA TERVEYSTARKASTUS

- Tavoitteet
  - Lapsen iänmukainen kasvu ja kehitys
  - Lapsentahtinen imetys
  - Perheen hyvinvointi, vanhempien jaksaminen ja mieliala
- Toteutuksessa huomioitavaa
  - Vanhempien esille tuomat ajankohtaiset asiat
  - Somaattinen terveystarkastus, sairauksien seulonta
  - **Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen: ilo vauvasta**
  - **Isän osallisuus arjessa, isyyden tukeminen**
  - Perheen esikoisen sopeutuminen uuteen vauvaan

TAAPERON (1½v) LAAJA TERVEYSTARKASTUS

- Tavoitteet
  - Lapsen iänmukainen kasvu ja kehitys
  - Kypsä vanhemmuus
  - Perheen toimivat vuorovaikutussuhteet
  - Perheen kokonaisvaltainen hyvinvointi
- Toteutuksessa huomioitavaa
  - Vanhempien esille tuomat ajankohtaiset asiat
  - Somaattinen terveystarkastus, sairauksien seulonta
  - Tahtomisen opettelun tärkeys ja haasteet
  - Joustavat ja turvalliset rajat

LAPSEN (4v) LAAJA TERVEYSTARKASTUS

- Tavoitteet
  - Lapsen iänmukainen kasvu ja kehitys
  - Toimiva vanhemmuus ja parisuhde
  - Koko perheen hyvinvointi
- Toteutuksessa huomioitavaa
  - Vanhempien esille tuomat ajankohtaiset asiat
  - Somaattinen terveystarkastus, sairauksien seulonta
  - Arjen sujuminen kotona ja päivähoidossa
  - Ikäodotuksia vastaavien taitojen kehittyminen
  - Lähetä jatkotutkimuksiin tai tarpeenmukaisen neuvolaseurannan sopiminen yhteistyössä päivähoidon kanssa

ÄIDIKSI KASVAMINEN

- Tietoisuus raskaudesta, odotuksen alkaminen
  - Mitä minun kehoni sisällä on tapahtumassa?
  - Minusta on tulossa äiti!
- Minkälainen äiti minulla on ollut?
- Minkälaiseksi äidiksi minä haluan tulla?
- Minkälainen lapsi minun sisälläni kasvaa?

ISÄKSI KASVAMINEN

- Tietoisuus kumppanin raskaudesta, odotuksen alkaminen
  - Ei tapahdu omassa kehossa, siksi tarvitaan konkretiaa (UÄ)
  - Minusta on tulossa isä!!
- Minkälainen isä minulla on ollut?
- Minkälaiseksi isäksi minä haluan tulla?
- Minkälainen minun lapsestani tulee isona?

VANHEMMUUTEEN KASVAMINEN

- Parisuhde on vanhemmuuden perusta
  - Nyt olemme kahden aikuisen muodostama perhe
  - Pian meistä on tulossa lapsiperhe!
    - Kahden yksilön lisäksi perheeseen tulee kolmas
- Minkälainen perhe minulla on ollut?
- Minkälainen perhe sinulla on ollut?
- Minkälainen perhe me haluamme olla?

VAUVAN KASVU JA KEHITYS

- Odotusaikana tarvitaan vauvamielikuvia
  - Ne muokkaavat äidin ja isän mielessä tilaa, johon vauva sopii
  - Vauvan mieli ei voi kehittyä tyhjiössä
- Syntymän jälkeen vauva tarvitsee riittävän sensitiivistä hoivaa ja huolenpitoa
  - Vanhemmat ymmärtävät vauvan yksilöllisiä tarpeita
  - Oppivat tuntemaan hänet ainutkertaisena olentona
- Kiintymyssuhde on rakkaussuhde

Suomen Perinataalimielensterveys ry

- Perustettu noin vuosi sitten 11.12. 2019
- Puheenjohtaja Tiina Taka-Eilola
- Yhdistyksen tarkoituksena on perheiden mielensterveyden edistäminen raskausaikana ja synnytyksen jälkeen
  - Yhteiskunnallinen vaikuttaminen, tiedon välittäminen ja ymmärryksen lisääminen perinataalipsykiatriasta sekä perinataalipsykiatrisen moniammatillisen yhteistyön ja hoitopolkujen kehittäminen
  - Toimii asiantuntijafoorumina ja kouluttajana
- Ensimmäinen webinaari 30.11.2020, etäosallistujia oli yli 500
  - ”Traumatisoitumisen kirjo raskaus- ja vauva-ajalla
- Nettisivut löytyvät osoitteella: www.perinataalimielensterveys.fi

Linkejä

- Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammainen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen>
- Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde
- <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/lapsen-ja-vanhemman-kiintymyssu>